

Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi

International Journal of Humanities and Art

<http://www.trkdergisi.com>

Araştırma Makalesi / Research Article

e-ISSN:2757-6388

trk dergisi

2025

6(2):135/164

Geliş Tarihi / Receive : 15.11. 2025

Kabul Tarihi / Accepted : 19.12.2025

**Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme
Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir
Analiz**

**The Use of Grounded Theory in Management Studies: A
Comparative Analysis of Doctoral Dissertations in Business**

Yunus İKİZ

Dr / Bağımsız Araştırmacı

Dr / Independent Researcher

yunus2z@hotmail.com

Orcid ID: 0009-0001-7089-6629

Atıf/Cite as: İkiz, Y.(2025). Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Trk Dergisi*,6(2),134-163.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından ve bir intihal programında incelenmiş intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two reviewers and in a plagiarism program and has been confirmed to be free of plagiarism.

Yunus İKİZ

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Öz

Nitel araştırmalara artan ilgiyle birlikte Gömülü Teori Metodolojisi (GTM), yönetim bilimlerinde karmaşık ve çok katmanlı olguları açıklamada giderek daha fazla tercih edilmektedir. Bu çalışma, Türkiye’de işletme ve yönetim alanlarında GTM kullanılarak hazırlanmış beş doktora tezini karşılaştırmalı olarak incelemekte; metodolojik uygulamalar, kodlama yaklaşımları, güvenilirlik stratejileri ve kuramsal katkılar açısından bütüncül bir değerlendirme sunmaktadır. İncelenen çalışmaların dördünde sistematik GTM, birinde ise klasik GTM yaklaşımı benimsenmiş; tümü tümevarımcı bir araştırma mantığıyla veriden teori inşa etmeye odaklanmıştır. Veri toplama süreçleri derinlemesine görüşmeler, sistematik memo yazımı ve teorik örnekleme ile desteklenmiş; tüm tezlerde nitel araştırmalar için kabul gören güvenilirlik kriterlerine uygun stratejilerin uygulandığı görülmüştür.

Beş tezde ortaya çıkan kuramsal modeller üç ana tema altında bütünleşmektedir: aile işletmesi dinamikleri, liderlik ve kimlik dönüşümü ve kültürel değerler–rasyonalite ilişkisi. Aile işletmesi dinamiklerine odaklanan çalışmalar, kurucuların yönetim devrindeki kaygılarını açıklayan “Mezarda Emeklilik” modeli ile aile işletmelerinde stratejik kararları şekillendiren çekirdek fenomen olarak aile içi güç rekabetini ortaya koyan “Güç Mücadelesi Modelini” geliştirmiştir. Liderlik ve kimlik dönüşümü başlığındaki modeller, yöneticilerin gölge yönleriyle yüzleşme ve bütünleşme sürecini açıklayan “Denizi Arayan Nehrin Yolculuğu” modeli ile mesleki sosyalizasyonun bireyin kişilik yapısı üzerindeki dönüşümünü ele alan “Meslek-Üye Etkileşimi” kavramsallaştırmasını içermektedir. Kültürel değerler ve rasyonalite çerçevesinde ise, kültürel inanç sistemlerinin stratejik karar davranışını nasıl yapılandırıldığını gösteren “Yeniçeri-Paralı Asker” kavramsallaştırması geliştirilmiştir.

Bu bulgular, Türkiye yönetim bağlamında karar alma süreçlerinin yalnızca rasyonel varsayımlarla açıklanamayacağını; sosyo-duygusal, kültürel ve ilişkisel dinamiklerin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma, GTM’nin işletme alanında bağlama özgü orta düzey teoriler üretme kapasitesini doğrulamakta ve metodolojik titizliğin güçlü örneklerini sunmaktadır. Gelecek araştırmalara, ortaya çıkarılan modellerin farklı bağlamlarda sınanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: gömülü teori, yönetim bilimleri, işletme doktora tezleri

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art "
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:2

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

The Use of Grounded Theory in Management Studies: A Comparative Analysis of Doctoral Dissertations in Business

Abstract

With the growing interest in qualitative research, the Grounded Theory Methodology (GTM) has gained prominence in management studies for explaining complex and multilayered organizational phenomena. This study comparatively examines five doctoral dissertations conducted in Turkey that employed GTM in the fields of business and management, offering an integrated evaluation of their methodological practices, coding approaches, trustworthiness strategies, and theoretical contributions. Four dissertations adopted the systematic GTM approach, while one used the classical version; all followed an inductive logic aimed at generating theory directly from data. Data collection processes were supported by in-depth interviews, systematic memo writing, and theoretical sampling, and all studies applied strategies aligned with accepted trustworthiness criteria in qualitative inquiry.

The theoretical models produced across the five dissertations converge around three key themes: family business dynamics, leadership and identity transformation, and the interplay between cultural values and rationality. Within family business dynamics, the studies developed the “Retirement in the Grave” model, which explains founders’ succession-related anxieties, and the “Power Struggle Model,” identifying intra-family power competition as the core phenomenon influencing strategic decisions. Under leadership and identity transformation, the “River Seeking the Sea” model describes leaders’ processes of confronting and integrating their shadow aspects, while the “Vocation–Member Exchange” conceptualization illustrates how professional socialization shapes and transforms individual personality. In the realm of cultural values and rationality, the “Janissary–Mercenary” conceptualization shows how cultural belief systems structure strategic decision behaviors.

These findings demonstrate that decision-making processes in the Turkish management context cannot be adequately explained through purely rational assumptions; socio-emotional, cultural, and relational dynamics play a defining role. Overall, the study confirms GTM’s capacity to generate context-specific, middle-range theories in the field of business and highlights strong examples of methodological rigor. Future research is encouraged to examine and validate these theoretical models across diverse organizational settings.

Keywords: grounded theory, management sciences, business doctoral dissertations

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:2

1.Giriş

Son yıllarda nitel araştırma yaklaşımlarına yönelik artan ilgi, yönetim bilimlerinde karmaşık ve çok boyutlu örgütsel süreçlerin anlaşılmasında Grounded Theory Metodolojisi'nin (GTM) önemini artıran, sosyal gerçekliğin çok katmanlı, bağlama bağımlı ve inşa edilmiş doğasını kavramaya dönük metodolojik arayışların bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Creswell, 2013; Silverman, 2011). Yönetim ve organizasyon alanlarında stratejik karar alma, liderlik, örgütsel değişim, mesleki sosyalizasyon ve aile işletmelerinde nesiller arası ilişkiler gibi karmaşık süreçlerin anlaşılması, araştırmacıları giderek daha fazla nitel tasarımlara yöneltmektedir (Coyle & Lyons, 2021; Patton, 2015). Bu bağlamda, veri ile teori arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmeyi gerektiren, tümevarımsal ve süreç odaklı metodolojiler, yönetim bilimleri literatüründe önemli bir yer edinmeye başlamıştır.

Gömülü Teori Metodolojisi (GTM), bu arayış içinde özellikle teori geliştirme amacına yönelik olarak öne çıkan, sistematik nitel bir yaklaşım sunmaktadır. Glaser ve Strauss'un The Discovery of Grounded Theory çalışması, sosyal bilimlerde mevcut teorileri test etmeye dayalı logiko-tümdengelimci yaklaşımın karşısına, veriden hareketle teori keşfetmeye dayalı alternatif bir çerçeve (Glaser & Strauss, 1967) olarak konumlanmıştır. Ardından (Strauss & Corbin, 1990) çalışması, GTM'nin kodlama prosedürlerini (açık, eksene, seçici kodlama), teorik örnekleme ve sürekli karşılaştırma gibi temel stratejilerini ayrıntılandırarak yöntemin küresel ölçekte yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Daha sonraki dönemde Corbin ve Strauss'un güncellenmiş çalışmaları (Corbin, 2017; Corbin & Strauss, 2015), GTM'nin Amerikan pragmatizmi ve sembolik etkileşimcilik kökenlerini vurgularken, Charmaz'ın katkıları ise yöntemin yapılandırmacı yorumuna işaret etmektedir (Charmaz, 2008; Charmaz & Thornberg, 2021).

Gömülü Teori, temel amacı betimleme olan nitel yaklaşımlardan farklı olarak, incelenen olguyu açıklayan kavramsal bir model veya "orta düzey teori" geliştirmeyi hedeflemektedir (Creswell, 2013; Glaser & Strauss, 1967; Myers, 2013). Bu amaç doğrultusunda GTM; sürekli karşılaştırma metodu, teorik örnekleme, gömülü kavramların ilerleyici soyutlaması, çekirdek kategori geliştirme ve memo yazımı gibi birbiriyle bağlantılı süreçleri içeren bütünlüklü bir analitik çerçeveye dayanır (Çelik & Ekşi, 2015; Corbin & Strauss, 2015; Saldaña, 2013). Dolayısıyla yöntemin, yalnızca kodlama teknikleri kümesi olarak değil, veri toplama ve analizinin eşzamanlı yürütüldüğü, teorik doygunluğa ulaşmayı hedefleyen bir teori inşa yaklaşımı olarak anlaşılması önem taşımaktadır.

Nitel araştırmanın bilimsel niteliğine yönelik tartışmalar, GTM gibi teori geliştirme odaklı yaklaşımların kullanımında titizlik, geçerlik ve güvenilirlik meselelerini merkezi bir konuma yerleştirmektedir. Lincoln & Guba (1985) ile Guba (1981), doğalcı paradigma çerçevesinde güvenilirlik

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

(trustworthiness) kavramını önererek, iç/dış geçerlik ve güvenilirlik gibi geleneksel nicel ölçütlerin yerine inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kriterlerini geliştirmiştir. (Creswell & Miller, 2000), nitel araştırmada geçerlilik tartışmasını katılımcının ve okuyucunun bakış açısından “doğruluk” algısı üzerinden ele alırken; Akşit (2021) ve Baltacı (2019), titizliğin bağlamdan bağımsız tekil bir ölçütle tanımlanamayacağını, araştırma sürecinin bütününe yayılan etik, yöntemsel ve raporlama standartlarıyla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Benzer biçimde Tutar (2022), nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirliğe ilişkin belirsizlik alanlarını tartışmakta ve metodolojik titizliğin, nitel araştırmanın temel amacı olan kuram üretimiyle doğrudan ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Gömülü Teori Metodolojisi, yönetim araştırmalarında özellikle karmaşık örgütsel süreçleri kavramsallaştırma ve uygulamaya dönük kuramsal çerçeveler geliştirme kapasitesi nedeniyle dikkat çekmektedir. Locke (2001), GTM’nin yönetim ve organizasyon çalışmalarında hem teori geliştirme hem de pratiğe bağlı açıklamalar üretme potansiyeli nedeniyle yaygınlaştığını belirtirken; Sato (2019), yönetim disiplininde Strauss ve Corbin yaklaşımının ayrıntılı prosedürel rehberliği sayesinde en sık atıf alan perspektif olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte Jones ve Noble (2007), GTM’nin yönetim yazınında zaman zaman yalnızca “veriye dayalı herhangi bir nitel analiz” için şemsiye bir etiket olarak kullanıldığını; teorik örnekleme, çekirdek kategori ve kuramsal bütünleşme gibi temel unsurların ihmal edilmesi halinde yöntemin metodolojik bütünlüğünün zayıfladığını göstermektedir. Silverman (2011) ise nitel araştırmanın genelde, sonuçların veriye dayandırılması ve şeffaflıkla raporlanması gerektiğini vurgulayarak, GTM paydasında yürütülen çalışmalar için de süreç ve bulguların açık biçimde belgelenmesinin önemine dikkat çekmektedir.

Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar, GTM’nin hem teorik hem de uygulamalı düzeyde giderek daha görünür olmakla birlikte, özellikle yönetim alanında çoğu zaman veri analizi stratejisi olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. (Arık & Arık, 2016), Türkiye’de GTM ile yürütülen araştırmalarda yöntemsel bileşenlerin çoğu zaman sınırlı şekilde ele alındığını ve yöntemin teori inşa etme amacından ziyade tema üretme aracı olarak kullanıldığını belirtmektedir. Benzer biçimde Şener (2019), yönetim araştırmalarında GTM’ye yönelik ilgide artış olmakla birlikte, yöntemin ontolojik ve epistemolojik temellerinin yeterince tartışılmadığını, Strauss ve Corbin’e atıf yoğunluğuna rağmen uygulamada çoğu zaman parçalı ve seçmeci bir yaklaşım benimsendiğini ifade etmektedir. McCall ve Edwards (2021) ise klasik, sistematik ve yapılandırmacı GTM geleneklerini karşılaştırarak, araştırmacıların seçtikleri yaklaşımı açık biçimde gerekçelendirmemelerinin literatürde önemli bir boşluk yarattığını vurgulamaktadır.

Yunus İKİZ

Yönetim bilimlerinde Gömülü Teori kullanımına ilişkin bu genel çerçeve, işletme alanında yazılmış doktora tezlerinde GTM'nin nasıl konumlandığı, hangi metodolojik geleneklere yaslandığı ve titizlik açısından nasıl uygulandığı sorularını önemli hale getirmektedir. Türkiye'de yönetim ve strateji alanında GTM ile hazırlanmış doktora tezleri hem yöntemin pratik kullanımını gözlemlemek hem de kuramsal ve yöntemsel katkı potansiyelini değerlendirmek açısından zengin bir inceleme zemini sunmaktadır. Stratejik karar süreçlerinde kültürel değer ve inançların rolünü ele alan Mehmet Ertem'in tezinde (2017), aile şirketlerinde nesiller arası yönetim devrini inceleyen Hayri Gökhan Alpman'ın çalışmasında (2022), yöneticilerin kişiliklerinin gölge yönlerini fark etme deneyimlerini irdeleyen Aykut Şen'in araştırmasında (2024), meslek-üye etkileşimini kavramsallaştıran Zeynep Demirgil'in tezinde (2019) ve aile işletmelerinde stratejik kararları etkileyen faktörleri analiz eden Yunus İkiz'in çalışmasında (2025) GTM, farklı bağlam ve araştırma sorularına uyarlanmış durumdadır. Bu tezler; stratejik karar alma, aile işletmelerinde nesiller arası güç ve yetki ilişkileri, liderlik ve kişilik dinamikleri ile mesleklerin kişilik üzerindeki etkileri gibi yönetim literatürünün merkezî tartışma alanlarına, nitel bir teori geliştirme yaklaşımıyla katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu makalenin amacı, yönetim bilimlerinde Gömülü Teori kullanımını, işletme alanında yazılmış beş doktora tezi üzerinden yöntemsel bir perspektifle incelemek ve bu tezlerde GTM'nin nasıl yorumlandığını, hangi ölçüde bütüncül bir teori geliştirme yaklaşımı olarak kullanıldığını ortaya koymaktır. Çalışmanın araştırma sorusu ise Türkiye'de işletme ve yönetim alanında hazırlanmış doktora tezlerinde GTM nasıl uygulandığıdır. Çalışmada söz konusu tezler, YÖK Ulusal Tez Merkez'inden alınmıştır. Tezler, doktora düzeyinde, işletme alanında, son on yıl içinde ve gömülü teori ile yazılmış olması kriterlerine göre seçilmiştir. Gömülü teori de içeren karma yöntemler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Araştırma kapsamında bulunan tezler, tercih edilen GTM geleneği (klasik, sistematik, yapılandırmacı), veri toplama ve analiz süreçlerinin eşzamanlı yürütülme düzeyi, kodlama stratejileri, teorik örnekleme ve teorik doygunluğa ulaşma çabaları ile geçerlik ve güvenilirlik (trustworthiness) kriterlerinin kullanımı açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir (Glaser & Strauss, 1967; Corbin & Strauss, 1990; Lincoln & Guba, 1985; Locke, 2001).

Türkiye'de GTM'ye ilişkin bütüncül bir değerlendirme sunan sistematik bir çalışma bulunmaması, bu makaleyi literatür açısından özgün kılmaktadır. Çalışma, GTM ekollerinin kullanım biçimlerini, kodlama uygulamalarını, güvenilirlik stratejilerini ve kuramsal çıktıları karşılaştırmalı olarak analiz ederek literatüre anlamlı bir katkı sağlamaktadır. Böylece, bir yandan yönetim alanındaki doktora düzeyi GTM uygulamalarının mevcut durumuna ilişkin sistematik bir tablo sunmak, diğer yandan da gelecekte GTM kullanacak araştırmacılara yöntemsel titizliği artırmaya dönük somut

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

öneriler geliştirmek hedeflenmektedir. Makalenin bulgularının, hem Türkiye’de GTM’nin işletme alanındaki konumuna ışık tutacağı hem de nitel yöntemler ve teori geliştirme tartışmalarına bağlamsal bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmada geliştirilen analiz, yöntemsel olarak Gömülü Teori Metodolojisine (GTM) dayanmaktadır. İncelenen beş doktora tezinin tamamı GTM kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, bu nedenle yöntemin kuramsal temelleri, tarihsel gelişimi ve metodolojik ilkeleri araştırmanın bütünlüğü açısından kritik öneme sahiptir. Bu bölümde, Gömülü Teorinin sosyal bilimlerdeki konumlanışı, farklı ekolleri ve ayırt edici özellikleri sistematik bir biçimde ele alınarak, tezlerde yer alan uygulamaların anlaşılmasına zemin hazırlanmaktadır.

2.1. Gömülü Teoriye (Grounded Theory) Genel Bakış

“Grounded theory”, sosyal bilimler literatüründe “temellendirilmiş kuram,” “gömülü teori” ya da “alansal kuram” gibi terimlerle ifade edilen (Özsoy & Çetinkaya, 2014; Şener, 2019; Yonca Gençoğlu, 2014), tümevarımcı mantığa dayanan ve sistematik prosedürler içeren bir nitel araştırma metodolojisidir (Charmaz, 2006; Corbin, 2017; Corbin & Strauss, 2015; Coyle & Lyons, 2021; McCall & Edwards, 2021). GTM’nin temel amacı, önceden var olan hipotezleri veya teorileri test etmekten ziyade, ampirik saha araştırmasından toplanan verilerden hareketle tümevarımsal yolla yeni bir kavramsal çerçeve veya teori üretmektir (Baltacı, 2019; Charmaz, 2006; Corbin, 2017; Corbin & Strauss, 2015; Locke, 2001; Özsoy & Çetinkaya, 2014; Patton, 2015).

Bu yaklaşım, verilerden hareketle teorik çerçeveler geliştirmenin yollarını, verilere sorular sorarak ve sürekli karşılaştırmalar yaparak ortaya koyar (Charmaz, 2006). GTM metodolojisinin özgünlüğü, araştırmacının veri toplama ve veri analiz süreçlerini eş zamanlı ve döngüsel (non-linear) bir biçimde yürütmesi esasına dayanır (Charmaz, 2006; Corbin & Strauss, 2015; Özsoy & Çetinkaya, 2014). Geliştirilen teoriler, zayıf bir şekilde ilişkilendirilmiş temalardan ziyade, gözlemlenen gerçekliğin teorik bir formülasyonunu oluşturur (Corbin & Strauss, 2015).

GT, hemşirelik, psikoloji, eğitim, işletme ve sosyal bilimler dahil olmak üzere birçok disiplinde başarıyla uygulanmıştır. Ayrıca, gömülü teori öncelikle nitel verilere dayanmakla birlikte, literatürde karma yöntem tasarımlarında nicel verilerle birlikte kullanıldığı örnekler de mevcuttur.

2.2. Grounded Theory'nin Kısa Tarihçesi

GTM metodolojisi, Amerikan sosyologlar Barney G. Glaser ve Anselm L. Strauss'un ortak çalışmaları (Glaser & Strauss, 1967) sonucunda, sosyal bilimler araştırmaları alanındaki nicel (pozitivistik) paradigmanın baskınlığına bir tepki olarak doğmuştur. Bu iki araştırmacının metodolojiyi geliştirmeye başlaması, hastane ortamlarında ölme süreçlerinin sosyal organizasyonunu inceledikleri çalışmalarına dayanmaktadır (Glaser, 2016; Glaser & Strauss, 1967).

GTM stratejileri ilk kez 1967 yılında yayımlanan *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research* adlı temel eserle sistematik olarak ortaya konulmuştur. Bu eser, nitel araştırmanın sistematiklik ve yöntemsel tutarlılık açısından eleştirildiği bir dönemde, yöneme kavramsal ve metodolojik bir çerçeve sunarak önemli bir boşluğu doldurmuştur (Charmaz, 2006; Jones & Noble, 2007).

Orijinal eserin yayınlanmasının ardından, Glaser ve Strauss arasındaki metodolojik ve felsefi görüş ayrılıkları, yaklaşımın farklı yönlerde ilerlemesine sebep olmuştur (Coyle & Lyons, 2021; Jones & Noble, 2007). Glaser ve Strauss, endüksiyonun rolü, teorinin veriden ne ölçüde "ortaya çıktığı" (emergence) veya "zorlandığı" (forcing) ve prosedürel varyasyonlar gibi konularda farklılaşmıştır. Bu farklılaşma, GTM metodolojisinin üç ana ekol halinde gelişmesine yol açmıştır.

2.3. Grounded Theory'nin Üç Ana Ekolü

GT, zamanla Glaser, Strauss/Corbin ve Charmaz'ın öncülüğünde, farklı ontolojik ve epistemolojik temellere dayanan üç ana ekole ayrılmıştır (Charmaz, 2006; Jones & Noble, 2007; McCall & Edwards, 2021; Sato, 2019):

2.3.1. Klasik Grounded Theory (Glaserian Ekol)

Barney G. Glaser'in temsil ettiği bu yaklaşım, Grounded Theory'nin özgün biçimini sürdürdüğü için literatürde yöntemin klasik veya geleneksel versiyonu olarak ifade edilmektedir.

- **Felsefi Duruş:** Klasik GT, realist ontoloji ve objektivist epistemolojiye dayanır. Bu duruş, araştırmacının keşfedebileceği, zihinden bağımsız harici bir gerçekliğin var olduğunu varsayar .
- **Temel İlke:** Glaser, teorinin verilerden kendiliğinden ve sistematik prosedürler yoluyla "ortaya çıkmasına" büyük önem verir. Araştırmacının önceden belirlenmiş kavramlardan ve fikirlerden uzak durması, yani "boş bir zihinle" araştırmaya başlaması gerektiğini savunur .
- **Amaç:** Klasik gömülü teorinin amacı, zaman ve bağlamdan bağımsız, genelleştirilebilir soyut bir teori üretmektir. Bu teori, katılımcıların temel endişesini ve bu endişeyi nasıl çözdüklerini açıklar (Glaser, 2016; Jones & Noble, 2007).

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

2.3.2. Sistematik Grounded Theory (Straussian Ekol)

Anselm L. Strauss'un Juliet Corbin'le birlikte geliştirdiği bu ekol, özellikle 1990 ve 1998'deki kitaplarıyla yaygınlaşmıştır.

Strauss ve Corbin'in yaklaşımı, Glaser'in nesnelci yorumundan ayrılarak daha yapılandırılmış ve uygulamaya dönük bir analitik süreç önerir. Bu yaklaşımda araştırmacı, veri analizinin yalnızca tümevarımcı biçimde ilerlemediği; kendi deneyimi, teorik duyarlılığı ve yorumlayıcı katkısıyla süreci yönlendirdiği bir rol üstlenir (Corbin & Strauss, 2015). Kodlama süreci açık, eksene ve seçici kodlama adımlarıyla sistematik biçimde yapılandırılır ve araştırmacı koşulları, etkileşimleri, stratejileri ve sonuçları bütüncül bir biçimde inceleyen kodlama paradigmasını analitik bir araç olarak kullanabilir. Bu çerçevede Strauss ve Corbin'in gömülü yorumu hem sistematik prosedürleri hem de araştırmacının aktif yorumlayıcı rolünü bir araya getiren daha yapılandırılmış bir kuramsal üretim süreci sunmaktadır (Corbin & Strauss, 2015; Coyle & Lyons, 2021; Jones & Noble, 2007).

2.3.3. Yapılandırmacı Grounded Theory (Constructivist GTM)

Kathy Charmaz tarafından geliştirilen bu ekol (Charmaz, 2006, 2008), gömülü teoriyi yorumsamacı geleneğe taşımıştır. Charmaz'ın geliştirdiği yapılandırmacı yaklaşım, gömülü teoriyi yorumlayıcı bir çerçeveye taşıyarak hem Glaser'in nesnelci modelinden hem de Strauss ve Corbin'in daha yapılandırılmış prosedürel yaklaşımından ayrışır. Bu perspektifte gerçeklik, katılımcıların deneyimleri ve araştırmacının analitik konumu arasındaki etkileşimle bağlama özgü biçimlerde inşa edilen çoğul bir olgu olarak kabul edilir. Teori geliştirme süreci, araştırmacı ile katılımcılar arasındaki karşılıklı anlamlandırma üzerinden ilerler ve araştırmacının kendi konumunu, varsayımlarını ve yorumlayıcı katkısını açıkça ortaya koymasını gerektiren reflektif bir analitiğe dayanır. Bu nedenle yapılandırmacı gömülü teori, geniş ve genelleyici kuramlar üretmekten ziyade, belirli bir bağlam içinde şekillenen, katılımcı deneyimlerini esas alan ve yorumlayıcı nitelik taşıyan "small t theory" türü açıklamalar geliştirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (Charmaz, 2006, 2008; Charmaz & Thornberg, 2021; McCall & Edwards, 2021).

2.4. Gömülü Teorinin Ayırt Edici Metodolojik Esasları

Gömülü teoriyi diğer nitel yöntemlerden ayıran ve akademik titizliği sağlayan temel metodolojik süreçler mevcuttur (Jones & Noble, 2007):

1. **Sürekli Karşılaştırma Yöntemi (Constant Comparative Method):** GTM'nin köşe taşıdır. Bu yöntem, her yeni veri parçasının mevcut veriler ve ortaya çıkan kavramlar/kategorilerle sürekli olarak karşılaştırılmasını içerir. Bu süreç, veri ile ortaya çıkan kavramsal kategoriler arasındaki uyumu değerlendirir (Charmaz, 2006; McCall & Edwards, 2021; Saldaña, 2013; Saldana, 2019).

2. **Teorik Örneklem (Theoretical Sampling):** Veri toplama süreci, gelişmekte olan kategorileri derinleştirmek ve kategoriler arasındaki ilişkileri açıklığa kavuşturmak amacıyla bilinçli biçimde yönlendirilir; örneklem araştırmanın başlangıcında sabitlenmez, teorik doygunluğa ulaşılan kadar dinamik olarak şekillenir (Charmaz, 2008; Glaser & Strauss, 2006)
3. **Teorik Doygunluk (Theoretical Saturation):** Teorik örneklemenin sona erdiği noktayı ifade eder. Bu, toplanan yeni verilerin, var olan kategorilere, özelliklere ve aralarındaki ilişkilere dair yeni bir bilgi veya içgörü getirmediği durumdur (Çelik & Ekşi, 2015; Fusch & Ness, 2015; Hennink et al., 2017; Saunders et al., 2018).
4. **Kodlama Prosedürleri (Coding Procedures):** Verilerin kavramsallaştırılması ve soyutlanması için kullanılan temel analitik işlemlerdir. Straussian ekolde bu, Açık Kodlama (etiketleme / kavramsallaştırma), Eksenel Kodlama (kategoriler arası ilişki kurma) ve Seçici Kodlama (çekirdek kategori etrafında bütünleştirme) aşamalarını içerir (Charmaz, 2006; Glaser, 2016; Glaser & Strauss, 2006; Saldana, 2019; Strauss & Corbin, 1990).
5. **Memo Yazımı (Memoing):** Araştırmacının analitik düşüncelerini, kavramsal gelişimini, kategorilerin özelliklerini ve aralarındaki ilişkileri kayıt altına aldığı temel süreçtir. Memolar, somut verilerle soyut kavramlar arasında köprü kurar ve teorinin gelişimi için elzemdir (Çelik et al., 2020; Çelik & Ekşi, 2015; Saldaña, 2013; Strauss & Corbin, 1990).
6. **Çekirdek Kategori (Core Category):** Geliştirilen teorinin merkezi odağıdır; verilerdeki varyasyonu açıklayan ve diğer tüm kategorilerle anlamlı bir şekilde ilişkilendirilebilen temel kavramsal formülasyondur (Jones & Noble, 2007; Merriam, 2009)

2.5. Paradigmatik Farklılaşmalar

Nitel araştırmanın doğası gereği, paradigmatik varsayımlar (ontoloji, epistemoloji) araştırmanın metodolojisini derinden etkiler.

Tablo 1: Paradigmatik Farklılaşmalar

Paradigma Bileşeni	Klasik Grounded Theory (Glaserian)	Yapılandırmacı Grounded Theory (Charmaz)
Ontoloji (Gerçeklik Anlayışı)	<i>Varsayılan realist:</i> Gerçeklik araştırmacıdan bağımsız olarak vardır ve keşfedilebilir.	<i>Yaklaşımsal konstruksyonist:</i> Gerçeklik, katılımcılar ve araştırmacı tarafından bağlamsal biçimde ortaklaşa inşa edilir.

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Paradigma Bileşeni	Klasik Grounded Theory (Glaserian)	Yapılandırmacı Grounded Theory (Charmaz)
Epistemoloji (Bilginin Doğası)	Objektivist: Bilgi, araştırmacının önyargılarından arındırılmış biçimde, veriden “ortaya çıkar.”	Yorumlayıcı/relasyonel: Bilgi, araştırmacı ve katılımcı arasındaki etkileşim ve yorumlama süreçleriyle üretilir.
Araştırmacı Rolü	Mümkün olduğunca tarafsız konumlanan keşfedici; ön kabullerden uzak durur, teori veriden türemelidir.	Araştırmacı analiz sürecinin aktif bir öznesi ve eş-kurucusudur; üzerine düşen refleksiviteyi açıkça beyan eder.

Gömülü teorinin farklı ekolleri arasındaki temel sapma kaynağı genellikle ontolojik veya epistemolojik olmaktan ziyade metodolojiktir. Glaser, teorinin zorlanmadan ortaya çıkması gerektiğini savunarak daha az kuralcı bir süreç önerirken, Strauss ve Corbin, teorik oluşumu yönlendirmek üzere daha sistematikleştirilmiş kodlama prosedürleri ve paradigmatik araçlar sunmuştur.

2.6. Geçerlik, Güvenirlik ve Titizlik Kavramları

Birçok nitel yaklaşım yorumlayıcı temellere dayandığı için, pozitivist paradigmanın bilimsel kesinlik ve nesnellik varsayımlarına dayanan geleneksel geçerlik ve güvenirlilik ölçütlerinin nitel araştırmalara doğrudan uyarlanamayacağı ileri sürülmektedir (Lincoln & Guba, 1985; Tutar, 2022). Bu nedenle Lincoln & Guba (1985) nitel araştırmaların bilimsel niteliğini değerlendirmek amacıyla güvenirlilik (trustworthiness) başlığı altında alternatif kriterler geliştirmiştir (Patton, 2015).

2.6.1. Titizlik ve Kalite Tartışması

Nitel araştırmalarda titizlik, yöntemsel kaliteyi güçlendirmeye yönelik temel bir çaba olarak ele alınmakta olup, farklı epistemolojik yaklaşımların etkisi nedeniyle tek bir evrensel ölçütü tanımlanması mümkün değildir. Nitel çalışmaların bağlama bağımlılığı ve araştırmacının yorumlayıcı rolü, nesnellik kavramının farklı biçimlerde ele alınmasına yol açmış ve bu durum nitel araştırmaların bilimsel niteliğine ilişkin tartışmaları beraberinde getirmiştir (Lincoln & Guba, 1985). Bilimsel bir çalışmanın niteliği ise, bulgularının araştırılan olguyu ne ölçüde tutarlı ve inandırıcı biçimde temsil edebildiğiyle ilişkilidir. Ancak nicel araştırmalarda kesinlik sağlayan istatistiksel testlerin aksine, nitel araştırmalarda bağlama bağımlılık, araştırmacının yorumlayıcı katkısı ve bilginin yeniden inşa edilmesi gibi

Yunus İKİZ

unsurlar, nesnelliğin farklı bir biçimde ele alınmasına neden olmakta ve nitel bilginin bilimsel değeri üzerine tartışmaların sürmesine zemin hazırlamaktadır (Merriam, 2009; Tutar, 2022).

Patton (2015) nitel araştırmalarda kalite ve kredibilite değerlendirmesinin, araştırmanın amacı ve hedef kitlesiyle uyumlu ölçütler üzerinden yapılması gerektiğini belirtir. Nitel araştırma alanında evrensel standartların bulunmaması, araştırmacıların titizliği sağlamak için bağlama özgü stratejiler geliştirmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede bazı yaklaşımlar titizliği temel kalite ölçütü olarak ele alırken, doğalcı yaklaşımlar ilgililik ve aktarılabilirlik gibi bağlamsal kriterlere daha fazla vurgu yapmaktadır. Literatür, bu ölçütlerin birbirinin alternatifi değil, araştırmanın amacı doğrultusunda dengelenmesi gereken tamamlayıcı unsurlar olduğunu vurgular (Guba, 1981).

2.6.2. Nitel Araştırmalarda Güvenilirlik (Trustworthiness) Kriterleri

Nitel araştırmacılar, pozitivist paradigmanın geçerlik ve güvenilirlik ölçütlerinin nitel araştırmalara doğrudan uyarlanamayacağını belirtmiş ve bu nedenle nitel araştırmaların bilimsel niteliğini değerlendirmek üzere alternatif bir çerçeve geliştirilmiştir (Akşit, 2021; Tutar, 2022). Lincoln & Guba (1985), geleneksel rasyonalist yaklaşımdaki dört temel kriterin nitel araştırmanın ontolojik ve epistemolojik varsayımlarıyla uyumlu karşılıklarını tanımlamış ve bu kapsamda güvenilirlik (trustworthiness) çerçevesini önermiştir. Buna göre iç geçerlik için inandırıcılık (credibility), dış geçerlik için aktarılabilirlik (transferability), güvenilirlik için tutarlılık (dependability) ve nesnellik için onaylanabilirlik (confirmability) kriterleri kullanılmaktadır.

Tablo 2: Nitel Araştırmalarda Güvenilirlik Kriterleri

Rasyonalist /Bilimsel Kriterler	Doğalcı /Nitel Karşılıkları	İlgili Sorgulama Sorunu
İç Geçerlik (Internal Validity)	İnandırıcılık (Credibility)	Bulguların incelenen özneler ve bağlam için "gerçek" değeri nasıl kanıtlanır?
Dış Geçerlik/ Genellenebilirlik (External Validity/ Generalizability)	Aktarılabilirlik (Transferability)	Bulguların diğer bağlamlara veya özneler için ne ölçüde uygulanabilir olduğu nasıl belirlenir?
Güvenirlik (Reliability)	Tutarlılık (Dependability)	Araştırma tekrarlırsa, bulguların sürekli olarak aynı kalıp kalmayacağı nasıl belirlenir?
Nesnellik (Objectivity)	Onaylanabilirlik (Confirmability)	Bulguların, araştırmacının önyargılarından,

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

		motivasyonlarından ve bakış açılarından ziyade, yalnızca araştırma koşullarının ve öznelerinin bir işlevi olduğu derecesi nasıl değerlendirilir?
--	--	--

Bu çerçeve, yapılandırmacı yaklaşımlar da dahil olmak üzere pek çok nitel araştırma geleneği ile uyumludur ve nitel çalışmalarda bilimsel niteliğin değerlendirilmesinde temel bir referans noktası oluşturmaktadır (Charmaz, 2006; Patton, 2015).

2.7. Gömülü Teorinin Yönetim Araştırmalarındaki Uygunluğu ve Rolü

Gömülü Teori, yönetim ve organizasyon alanlarında teori inşa etmeye yönelik temel nitel araştırma yaklaşımlarından biri olarak konumlanmaktadır (Sato, 2019). Gömülü Teorinin yönetim araştırmalarında giderek artan bir yaygınlık kazanmasının üç temel nedeni bulunmaktadır (Suddaby, 2006). İlk olarak, Gömülü Teori yeni teorilerin geliştirilmesine olanak sağlayarak mevcut kuramsal yapılara yeni kavrayışlar sunma kapasitesine sahiptir (Jones & Noble, 2007). İkinci olarak, yöntem, uygulayıcıların doğrudan ilgi alanına giren ve pratik karşılığı yüksek olan teoriler üretmesi bakımından değerlidir (Jones & Noble, 2007; Locke, 2001). Üçüncü olarak ise, Gömülü Teori karmaşık ve dinamik örgütsel ortamlarda ortaya çıkan mikro düzey yönetim süreçlerini görünür kılma becerisiyle öne çıkmaktadır (Jones & Noble, 2007; Suddaby, 2006).

Gömülü Teorinin bireysel ve grup düzeyindeki etkileşimleri, informal örgütsel davranışları ve formal yapılanmalar içindeki süreçleri bütüncül bir perspektifle ele alması (Şener, 2019) ve erken dönem yaklaşımının sembolik etkileşimcilik geleneğiyle ilişkili olması (Locke, 2001), yöntemi sosyalleşme, karar verme, örgütsel değişim, liderlik ve örgüt içi etkileşim gibi çok katmanlı yönetim konularını incelemek için uygun bir konuma taşımaktadır. Ayrıca Gömülü Teoriyle geliştirilen kavramsal açıklamaların gözlemlenen olgularla yakın uyumu, çalışanların ve yöneticilerin kendi deneyimlerini anlamlandırmalarına katkı sağlayan pratik bir kuramsal çerçeve sunmaktadır (Locke, 2001).

2.7.1. Metodolojik Bütünlük Sorunu ve Uygulama Eksiklikleri

Yönetim yazınında Gömülü Teorinin kullanımına yönelik eleştirilerin önemli bir kısmı, yöntemin zamanla metodolojik bütünlüğünü korumakta zorlandığı yönündedir. Bazı araştırmacılar, gömülü teorinin giderek “veriye dayalı herhangi bir nitel yaklaşım” anlamına gelecek şekilde genişletildiğini ve bu durumun yönetime özgü analitik süreçlerin belirsizleşmesine yol açtığını belirtmektedir (Jones & Noble, 2007; Suddaby, 2006b). Bu tartışma,

Yunus İKİZ

GTM'nin yönetim araştırmalarında dikkatle ve kendi yöntemsel ilkeleri doğrultusunda uygulanmasının önemini vurgulamaktadır.

2.7.1.1. Prosedürel Seçicilik ve Esneklik Sorunu

Gömülü Teorinin yönetim araştırmalarında yöntemsel esneklik adı altında hatalı biçimde uygulanması, araştırmacıların temel analitik süreçleri bütünlüklü bir şekilde yürütmek yerine yalnızca belirli adımları seçerek kullanmasına (cherry-picking) yol açmakta ve yöntemin analitik tutarlılığını zayıflatabilmektedir (Jones & Noble, 2007; Suddaby, 2006b). Bu tür uygulamalar, GTM çalışmalarında hem yöntemsel bütünlüğün hem de geliştirilen kavramsal açıklamaların sağlamlığının zayıflamasına neden olabilmektedir.

- **Prosedürel İhlaller:** Yönetim yazınında bazı GTM çalışmalarında temel analitik adımların eksik uygulandığı veya tamamen atlandığı görülmektedir. Özellikle teorik örnekleme sürecinin ihmal edilmesi, geliştirilmekte olan kavramların derinleşmesini ve kategoriler arası ilişkilerin sistematik biçimde kurulmasını engelleyen önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Birks & Mills, 2022).
- **Kodlama Eksiklikleri:** Kodlama süreçlerinin yüzeysel, tutarsız veya yeterince açıklanmamış biçimde yürütülmesi de bir başka önemli metodolojik problem alanıdır. Bazı çalışmalarda kodlamanın hangi aşamalarla yürütüldüğünün açıkça ifade edilmemesi, bazı araştırmalarda ise Glaser ile Strauss & Corbin'in kodlama yaklaşımlarının yöntemsel temelleri gözetilmeden bir arada kullanılması, geliştirilen teorik açıklamaların kavramsal bütünlüğünü zayıflatabilmektedir (Charmaz, 2006; Corbin & Strauss, 2015; Jones & Noble, 2007).

2.7.1.2. Teori Üretme Yerine Kodlama Tekniği Olarak Kullanım

Gömülü Teorinin esas gücü, veriyi yalnızca kategorize eden bir kodlama tekniği sunmasından değil, sürekli karşılaştırma, teorik örnekleme ve çekirdek kategori geliştirme gibi süreçlerle kuramsal bütünleşmeye ilerleyen bir teori inşa yaklaşımı olmasından kaynaklanmaktadır (Birks & Mills, 2022; Charmaz, 2006; Myers, 2013). Ancak yönetim literatüründeki birçok çalışma, bu bütünleştirici aşamaları takip etmeksizin yalnızca tematik sınıflamalar üretmekte ve GTM'yi bir teori geliştirme yöntemi yerine basit bir veri analizi stratejisine indirgemektedir. Bu nedenle, yöntemin kuramsal üretkenliğini sınırlayan ve GTM'nin amaçlanan analitik derinliğine ulaşmasını engelleyen bir uygulama biçimi olarak eleştirilmektedir (Jones & Noble, 2007). GTM'nin yalnızca kodlama tekniği olarak kullanılması, yöntemin temel epistemolojik yönelimiyle uyumsuzluk yaratmakta ve kuramsal bütünlük taşıyan açıklamaların geliştirilmesini güçleştirmektedir.

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

3.Yöntem

Bu çalışma, yönetim bilimlerinde Gömülü Teori Metodolojisi (GTM) kullanımını, işletme alanında yazılmış doktora tezleri üzerinden inceleyen nitel bir doküman analizi olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma, sosyal gerçekliğin bağlama bağımlı ve inşa edilmiş doğasını merkeze alarak, araştırmacının yorumlayıcı rolünü görünür kılmayı amaçlayan bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Creswell, 2014; Silverman, 2011). Bu çerçevede çalışmanın amacı, GTM'yi uygulama iddiasındaki doktora tezlerinin yöntemsel kurgusunu, kullandıkları GTM perspektifini ve titizlik düzeylerini sistematik biçimde değerlendirmektir.

Çalışmanın epistemolojik konumu, doğalcı ve yorumsamacı paradigmaya dayanmaktadır. Lincoln ve Guba'nın (1985) ortaya koyduğu üzere doğalcı sorgulama, gerçekliği tekil ve nesnel bir varlık olarak değil, araştırmacı ile katılımcı arasındaki etkileşimde inşa edilen çoğul ve bağlamsal bir olgu olarak ele alır. Bu yaklaşım, Gömülü Teorinin veriyle iç içe, süreç odaklı ve tümevarımsal karakteriyle uyum içindedir (Glaser & Strauss, 1967; Corbin & Strauss, 2015).

3.1. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklem Seçimi

Çalışmanın inceleme birimini, Türkiye'de işletme ve yönetim alanında hazırlanmış ve GTM'yi temel metodolojik yaklaşım olarak kullandığını açıkça beyan eden beş doktora tezi oluşturmaktadır. Amaçlı örneklem stratejisiyle seçilen bu tezler şunlardır:

- İkiz (2025), *Aile İşletmelerinde Stratejik Kararları Etkileyen Faktörler Üzerine Nitel Bir Araştırma*.
- Şen (2024), *Yöneticilerin Kişiliklerinin Gölge Yönlerini Fark Etme Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*;
- Alpman (2022), *Aile Şirketlerinde Nesiller Arası Yönetim Devri*;
- Demirgil (2019), *Gömülü Teori Çerçevesinde Mesleklerin Kişilik Özelliklerine Yansımaları: Meslek-Üye Etkileşiminin Kavramsallaştırılması*;
- Ertem (2017), *Stratejik Karar Sürecinde Rekabet Üstünlüğünün Kaynakları Olarak Kültürel Değer ve İnançlar Üzerine Bir Gömülü Teori Araştırması*;

Bu tezlerin seçilmesinde üç temel ölçüt dikkate alınmıştır. Birincisi, çalışmaların işletme/yönetim alanında ve doktora düzeyinde yürütülmüş olması; ikincisi, araştırma deseni bölümünde Gömülü Teorinin açıkça metodolojik çerçeve olarak benimsenmiş olması; üçüncüsü ise tezlerin farklı GTM geleneklerini (klasik Glaser yaklaşımı, Strauss & Corbin'in sistematik/prosedürel yaklaşımı, yapılandırmacı yorumlar) temsil edecek biçimde çeşitlilik sunmasıdır (Locke, 2001; Arık & Arık, 2016; Sato, 2019).

Yunus İKİZ

Böylece hem teorik çeşitliliği yansıtan hem de Türkiye bağlamında yönetim araştırmalarında GTM kullanımına dair örnek oluşturabilecek bir çalışma grubu elde edilmiştir.

3.2. Veri Toplama Süreci ve Doküman İncelemesi

Veri kaynağı olarak kullanılan beş doktora tezi, tam metin olarak incelenmiş; giriş, kuramsal çerçeve, yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç bölümleri bütüncül bir bakışla değerlendirilmiştir. Tezlerin incelenmesi süreci, nitel araştırmalarda önerilen biçimde, sistematik bir okuma, not alma ve karşılaştırma döngüsü ile yürütülmüştür (Patton, 2015; Silverman, 2011). Her bir tez için öncelikle metodoloji bölümü ayrıntılı olarak analiz edilmiş; kullanılan GTM yaklaşımı, veri toplama stratejileri, kodlama prosedürleri, teorik örnekleme uygulamaları, teorik doygunluk iddiaları ve geçerlik-güvenirlik stratejileri ayrı ayrı kaydedilmiştir (Strauss & Corbin, 1990; Corbin & Strauss, 2015; Çelik vd., 2020).

3.3. Veri Analizi

Veri analizi, nitel belge analizi ve sürekli karşılaştırmalı yöntem mantığını birleştiren, betimleyici ve yorumlayıcı bir içerik analizi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, Gömülü Teorinin temel prensipleri ve yönetim araştırmalarındaki kullanımına ilişkin literatürden hareketle bir ön kodlama çerçevesi oluşturulmuştur (Glaser & Strauss, 1967; Corbin & Strauss, 1990; Locke, 2001; Jones & Noble, 2007; Corbin, 2017; McCall & Edwards, 2021). Bu çerçeve; (i) benimsenen GTM geleneği (klasik, sistematik, yapılandırmacı), (ii) veri toplama ve analiz süreçlerinin eşzamanlılığı, (iii) kodlama stratejileri (açık, eksenel, seçici kodlama; çekirdek kategori geliştirme), (iv) teorik örnekleme ve teorik doygunluk, (v) memo yazımı ve teorik duyarlılık, (vi) geçerlik, güvenirlik ve titizlik stratejileri gibi boyutları içerecek şekilde yapılandırılmıştır (Saldaña, 2013; Özsoy & Çetinkaya, 2014; Çelik vd., 2020).

Ardından her tez, bu ön çerçeve doğrultusunda satır arası notlar ve analitik memolar eşliğinde okunmuş, ilgili bölümler nitel veri analizine benzer biçimde kodlanmıştır. Kodlama süreci sırasında, önceden tanımlanmış kategorilere ek olarak, tezlerin özgün yöntemsel uygulamalarından türeyen yeni alt kodlar da eklenmiş; böylece kısmen tümdengelimci, kısmen tümevarımsal bir analiz yolu izlenmiştir (Strauss & Corbin, 1990; Corbin & Strauss, 2015). Sürekli karşılaştırma mantığıyla, tezler arası benzerlik ve farklılıklar belirlenmiş; belirli bir boyutta (örneğin teorik örnekleme) güçlü uygulama örnekleri ile sınırlı veya eksik uygulamalar karşılaştırmalı tablolar halinde özetlenmiştir (Glaser & Strauss, 1967; Jones & Noble, 2007).

Bu analiz süreci sonunda, beş tezde GTM'nin nasıl konumlandığını, hangi metodolojik geleneklere yaslandığını ve ne ölçüde bir teori geliştirme yaklaşımı olarak uygulandığını gösteren tematik ve kavramsal bir çerçeve ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, Arık ve Arık'ın (2016) ve Şener'in (2019) Türkiye'de GTM uygulamalarına ilişkin tespitleri, elde edilen bulgularla

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

karşılaştırılarak, doktora düzeyindeki tezlerin bu genel eğilimlerle örtüşen veya ayrışan yönleri tartışmaya hazır hale getirilmiştir.

3.4. Geçerlik, Güvenirlik ve Titizliği Sağlama Stratejileri

Nitel doküman analizinde geçerlik ve güvenirlik, kullanılan kaynakların şeffaf biçimde tanımlanması, analiz sürecinin açıkça raporlanması ve yorumların veriye dayalı bir izlek izlemesiyle yakından ilişkilidir (Silverman, 2011; Lincoln & Guba, 1985). Bu çalışmada titizliği sağlamak amacıyla bir dizi strateji benimsenmiştir. Öncelikle, incelenen tezler ve seçilme ölçütleri ayrıntılı biçimde tanımlanmış; hangi yöntemsel boyutlar açısından analiz edildikleri açıkça belirtilmiştir. İkinci olarak, kodlama ve karşılaştırma süreçlerinde kullanılan analitik çerçeve, GTM'nin temel kaynaklarına ve yönetim alanındaki uygulamalarına dair literatüre dayandırılmıştır (Glaser & Strauss, 1967; Corbin & Strauss, 1990; Locke, 2001; Jones & Noble, 2007; Sato, 2019). Üçüncü olarak, yorumların dayandığı tez örnekleri, bulgular bölümünde mümkün olduğunca açık ve tutarlı bir biçimde sunulurken, aktarılabilirliğin ve inandırıcılığın güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Guba, 1981; Creswell & Miller, 2000; Lincoln & Guba, 1985).

Akşit (2021) ve Baltacı'nın (2019) vurguladığı üzere, nitel araştırmalarda titizlik, bağlamdan bağımsız sabit bir ölçüt değil, araştırma sürecinin bütününe yayılan etik ve yöntemsel tercihlerin niteliğiyle ilişkilidir. Bu doğrultuda, çalışmada kullanılan tüm kaynaklar, yalnızca GTM ve nitel yöntemler literatürüne ilişkin önceden belirlenmiş sınırlı bir küme ile sınırlandırılmış; böylece hem kuramsal çerçeve hem de yöntemsel değerlendirme, aynı referans evreni içinde tutarlı bir biçimde yürütülmüştür.

Tutar'ın (2022) nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenirlik için önerdiği tartışma eksenleri de göz önüne alınarak, elde edilen sonuçlar teorik ve yöntemsel tutarlılık açısından eleştirel bir bakışla değerlendirilmek üzere tartışma bölümüne taşınmıştır.

4. Bulgular

Bu bölümde, Gömülü Teori Metodolojisini (GTM) kullanarak yönetim ve organizasyon alanında hazırlanmış beş doktora tezi — Ertem (2017), Demirgil (2019), Alpman (2022), Şen (2024) ve İkiz (2025) — **aynı analitik çerçeve** kullanılarak karşılaştırılmıştır. Değerlendirme, GTM'nin üç ana ekolü (Glaser; Strauss–Corbin; yorumlayıcı), veri toplama–analiz süreçleri, kodlama yapısı, geçerlik–güvenirlik stratejileri, yazılım desteği ve çekirdek kategorilerin niteliği üzerinden yapılmıştır.

Karşılaştırma sonucunda beş tezin hem yöntemsel tercihleri hem de kuramsal çıktıları bakımından GTM'nin yönetim bilimleri bağlamında güçlü

Yunus İKİZ

ve zengin bir uygulama çeşitliliğine sahip olduğunu gösterdiği anlaşılmaktadır.

4.1. Gömülü Teorinin Tercih Edilme Sebebi

Beş doktora tezinin karşılaştırmalı incelenmesi, araştırmacıların Gömülü Teori Metodolojisi'ni seçme nedenlerinin hem ortak metodolojik kaygılara hem de araştırma konularının özgül ihtiyaçlarına dayandığını göstermektedir. Tüm tezlerde ortak nokta, incelenen olguların var olan teorilerle açıklanamayacak kadar karmaşık, çok katmanlı ve bağlama bağımlı oluşudur.

Yönetim ve örgütsel davranış alanındaki fenomenlerin çoğu –aile içi güç ilişkileri, kültürün stratejik etkileri, gölge yönlerin fark edilmesi, mesleki etkileşim ve stratejik karar alma süreçleri– dinamik ve örtük niteliklere sahiptir. Bu nedenle araştırmacılar, veriden kuram inşa etme gerekliliği doğrultusunda GTM'yi tercih etmişlerdir. Araştırma kapsamında değerlendirilen doktora tezlerinde, araştırmacıların, araştırmalarında neden gömülü teori tercih ettikleri tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3: Tezlerde Gömülü Teori Tercih Nedenleri Tablosu

Tez	Gömülü Teori Tercih Nedeni – Tek Cümlelik Özet
İkiz (2025)	Aile işletmelerinde stratejik kararları açıklayan yerleşik bir kuram olmadığı ve yeni bir model üretme ihtiyacı bulunduğu için Strauss ve Corbin'in sistematik GTM yaklaşımı benimsenmiştir.
Şen (2024)	Kişilik gölge yönleri gibi derin, öznel ve süreç odaklı deneyimleri kuramsal bir modele dönüştürmek için sistematik kuram oluşturma yaklaşımı tercih edilmiştir.
Alpman (2022)	Nesiller arası yönetim devri gibi belirsiz, karmaşık ve nicel olarak ölçülemeyen aile içi dinamikleri veriden doğal olarak ortaya çıkacak biçimde anlamak için Klasik GTM (Glaser) kullanılmıştır.
Demirgil (2019)	Mesleklerin kişilik özelliklerine etkisini davranış değişimi bağlamında özgün bir kuramsal çerçeveye açıklayabilmek için sistematik Gömülü Teori tercih edilmiştir.
Ertem (2017)	Kültürel değerlerin stratejik karar alma sürecindeki etkisini yorumlayıcı ve tümevarımcı bir çerçevede çözümlenebilir kılmak için GTM tercih edilmiştir.

Tezler arasında ekol seçimleri farklılaşmaktadır. Alpman (2022), aile işletmelerindeki nesiller arası devrin belirsiz doğası nedeniyle Glaser'in Klasik GTM ekolünü benimseyerek teorinin veriden kendiliğinden (emergent) ortaya çıkmasına izin vermiştir. Buna karşılık İkiz (2025), Demirgil (2019) ve Şen (2024), araştırma sorularının “çekirdek fenomen–koşullar–stratejiler–sonuçlar” yapısında analiz edilmesini gerektirdiği için

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Strauss ve Corbin'in sistematik GTM yaklaşımını tercih etmiştir. Bu yaklaşım, araştırma sürecinin daha yapılandırılmış biçimde yürütülmesine ve teorik bütünleştirme için kategoriler arası ilişkilerin açıkça kurulmasına imkân tanımaktadır. Ertem (2017) ise kültür ve karar süreçlerinin yorumlayıcı doğası nedeniyle GTM'yi yorumsamacı-tümevarımcı bir çerçevede kullanmış ve kültürel kavramları orta boy bir teoriyle açıklamayı hedeflemiştir.

Bir diğer ortak bulgu, araştırmacıların tamamının GTM'yi var olan teori boşluğunu doldurmak amacıyla kullanmasıdır. İncelenen her tez, ele aldığı konu özelinde literatürde "modellerin yetersizliği", "tanımlanmış kuram bulunmaması" veya "mevcut teorilerin bağlama uygun olmaması" gibi gerekçeleri açıkça belirtmiştir. Bu da GTM'nin yönetim bilimlerinde sıklıkla teori geliştirme amacıyla tercih edildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, beş tez de Gömülü Teori metodolojisini yalnızca bir veri analiz tekniği olarak değil, alanın ihtiyaç duyduğu yeni kavramsal çerçeveleri üretmeye yönelik bir bilimsel strateji olarak kullanmıştır. Ekol farkları olsa da ortak payda, GTM'nin sunduğu tümevarımcı yapı, sürece duyarlılık ve kuramsal model oluşturma imkânıdır. Bu bulgu, GTM'nin yönetim araştırmalarında teori üretme kapasitesinin neden giderek daha fazla önem kazandığını açık biçimde ortaya koymaktadır.

4.2. Kodlama Süreçlerinin Sistematik Karşılaştırması

Bu bölüm, beş doktora tezinde uygulanan kodlama yaklaşımlarını karşılaştırarak ekol farklılıklarını ve analitik derinlik düzeylerini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda söz konusu beş doktora tezinde, Strauss ekolü uygulamaları olan; açık kodlama, eksenel kodlama ve seçici kodlama ile Glaser ekolü uygulamaları tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Kodlama Süreçlerinin Sistematik Karşılaştırılması

Tez	Açık Kodlama	Eksenel Kodlama	Seçici Kodlama	Emergent Coding Glaserci
İkiz (2025)	✓	✓	✓	×
Şen (2024)	✓	✓	✓	×
Alpman (2022)	✓ (Glaserci biçimde)	×	×	✓
Demirgil (2019)	✓	✓	✓	×
Ertem (2017)	✓	✓	✓	×

Yunus İKİZ

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde, incelenen beş doktora tezinin kodlama yaklaşımlarında ekoller arasındaki metodolojik ayrışmanın belirgin biçimde ortaya çıktığı görülmektedir. Alpman'ın (2022) tezi, Klasik Gömülü Teoriye uygun olarak yalnızca açık kodlama ve emergent coding yaklaşımını benimsemiş; eksenel ve seçici kodlama adımlarını kullanmamıştır. Buna karşılık diğer dört tez –İkiz (2025), Şen (2024), Demirgil (2019) ve Ertem (2017)– Strauss ve Corbin'in sistematik Gömülü Teori yaklaşımına uygun biçimde açık, eksenel ve seçici kodlama aşamalarını bütüncül bir yapıda uygulamıştır. Bu durum, yönetim bilimlerinde GTM'nin baskın olarak sistematik ekolde kullanıldığını, Klasik Glaserci yaklaşımın ise daha istisnai bir konumda kaldığını göstermektedir. Ayrıca sistematik prosedürleri uygulayan tezlerde kategoriler arası ilişkilerin daha yapılandırılmış bir şekilde geliştirildiği, Glaserci yaklaşımı benimseyen çalışmada ise kavramların veriden kendiliğinden türemesine daha fazla önem verildiği gözlenmektedir. Bu farklılıklar, GTM ekollerinin araştırma tasarımı ve kuramsal çıktılar üzerinde doğrudan belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

4.3. Veri Toplama, Örneklem Yapıları ve Veri Hacmi

Karşılaştırmalı analiz kapsamında incelenen doktora tezlerinin veri toplama yöntemlerinin, seçtikleri örneklem yapılarının ve veri hacimlerinin detaylı karşılaştırması analizin derinliği açısından önem arz etmektedir. Aşağıdaki tablo 5'te, incelenen tezlerde kullanılan veri toplama stratejilerini, örneklem yapısını ve elde edilen veri hacmini bütüncül biçimde karşılaştırmaktadır.

Tablo 5: Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Yapıları ve Veri Hacminin Karşılaştırılması

Tez	Katılımcı Sayısı	Örneklem Türü	Veri Toplama Yöntemleri	Ortalama Görüşme Süreleri	Veri Zenginliği Kod Sayısı	Teorik Örnekleme
İkiz (2025)	27	Aile işletmesi yöneticileri	Görüşme	42,3 dk	241	Var
Şen (2024)	21	Üst düzey yönetici	Görüşme	52,5 dk	418	Var
Alpman (2022)	42	Kurucu, ikinci nesil, profesyoneller	Görüşme	Belirtilmemiş	502	Var
Demirgil (2019)	25	Öğretmen–hemşire–asker	Görüşme	44,8 dk	~800	Var
Ertem (2017)	33	İşletme sahibi	Görüşme + gözlem	Belirtilmemiş	102	Var

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Tablo genel olarak incelendiğinde, beş doktora tezinin tümünde Gömülü Teori metodolojisinin temel gereklilikleri olan amaçlı örnekleme, teorik örnekleme ve teorik doygunluk ilkelerine uyulduğu görülmektedir. Katılımcı sayıları 21 ile 42 arasında değişmekte olup, disiplinler arası farklı örneklem yapıları GTM'nin esnek fakat sistematik doğasına uygun bir çeşitlilik sunmaktadır. Kod sayıları incelendiğinde Demirgil'in (2019) çalışmasının yaklaşık 800 kod ile en yoğun veri yapısına sahip olduğu, onu 502 kod ile Alpman'ın (2022) ve 418 kod ile Şen'in (2024) tezlerinin izlediği görülmektedir. İkiz (2025) tezi 241 kodla daha seçici ve kavramsal olarak derinleştirilmiş bir yapı sunarken, Ertem (2017) çalışması 102 kodla görece daha sınırlı bir kodlama yoğunluğu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Ertem'in çalışmasında gözlem metodunun da kullanılması veri çeşitlenmesine (triangulation) imkân vermiş ve diğer tezlerde yer almayan bir metodolojik katkı sağlamıştır. Genel olarak bu tablo, GTM'nin yönetim araştırmalarında veri zenginliği, örneklem çeşitliliği ve süreçsel titizlik açısından güçlü biçimde uygulandığını; her tezin kendi bağlamı içinde tutarlı bir kavramsal yoğunluk ve metodolojik bütünlük sunduğunu göstermektedir.

4.4. Veri Analiz Yazılımları

Bu kısım, araştırmacıların nitel veri analizini desteklemek için tercih ettikleri CAQDAS yazılımlarını ve bu tercihlerin yöntemsel yansımalarını özetlemektedir. Tablo 6'da ilgili çalışmalarda kullanılan CASDAQ yazılımları sunulmaktadır.

Tablo 6: Tezlerde Kullanılan CAQDAS Yazılımları

Tez	Kullanılan Yazılım
İkiz (2025)	MAXQDA
Şen (2024)	MAXQDA
Alpman (2022)	ATLAS.ti
Demirgil (2019)	NVIVO
Ertem (2017)	NVIVO

İncelenen beş doktora tezinde veri analizi için çeşitli CAQDAS yazılımlarının kullanıldığı görülmektedir. İkiz (2025) ve Şen (2024) analizlerini MAXQDA ile yürütmüş; Demirgil (2019) ve Ertem (2017) NVivo'yu tercih etmiş; Alpman (2022) ise ATLAS.ti kullanmıştır. Bu dağılım, araştırmacıların GTM'nin gerektirdiği kodlama, kategorileştirme ve

Yunus İKİZ

teorik bütünleştirme süreçlerini desteklemek amacıyla farklı yazılım araçlarını etkin biçimde kullandığını göstermektedir.

MAXQDA'nın kullanıldığı iki tez ve NVivo kullanılan iki tezde kodlama süreçlerinin aşamalı olarak yapılandırılması, kategoriler ve alt kategoriler arasındaki ilişkilerin düzenli şekilde takip edilebilmesi ve araştırmacı memolarının sistematik olarak kaydedilebilmesi, Strauss ve Corbin yaklaşımının gereklerine uygun biçimde teorik bütünleştirmeyi kolaylaştırmıştır. ATLAS.ti'nin kullanıldığı Alpman (2022) çalışmasında ise Klasik Gömülü Teori ekolünün esnek ve kavram yoğunluklu doğasıyla uyumlu biçimde, araştırmacının yazdığı memoların, kavramsal kümelerin ve ilişkisel diyagramların detaylı olarak kaydedildiği görülmektedir.

4.5. Geçerlik, Güvenirlik ve Stratejilerinin Karşılaştırılması

Aşağıdaki tablo, beş tezde kullanılan geçerlik ve güvenilirlik stratejilerini sistematik biçimde karşılaştırmak üzere Lincoln ve Guba'nın (1985) güvenilirlik kriterleri temel alınarak hazırlanmıştır.

Tezlerde kullanılan güvenilirlik stratejileri Lincoln & Guba'nın güvenilirlik kriterlerine göre karşılaştırılmış ve Tablo 7'te sistematik biçimde karşılaştırılmaktadır.

Tablo 7: Tezlerin Geçerlik, Güvenirlik Açısından Karşılaştırılması

Tez	Katılımcı Teyidi	Uzman/Kod Komitesi Akran İncelemesi	Zengin Betimleme	Memo / Denetim İzi
İkiz (2025)	✓	Kod Komitesi + dış denetim + akran incelemesi	✓	✓
Şen (2024)	✓	Kod Komitesi + dış denetim + akran incelemesi	✓	✓
Alpman (2022)	✓	Sınırlı	✓	✓
Demirgöl (2019)	✓	Akran incelemesi	✓	✓
Ertem (2017)	Kısmi	Sınırlı	✓	

Tabloda da görüleceği üzere, her tezin Lincoln ve Guba'nın (1985) güvenilirlik kriterlerini hangi düzeyde karşıladığını göstermektedir. Genel olarak bakıldığında, İkiz (2025) ve Şen (2024) çalışmalarının güvenilirlik stratejilerini en kapsamlı biçimde uyguladığı, özellikle kod komitesi, dış denetim, akran incelemesi, katılımcı teyidi, zengin betimleme ve ayrıntılı memo/denetim izi gibi çoklu teknikleri bütünlüklü şekilde kullandığı

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

görülmektedir. Demirgil (2019) çalışması da akran incelemesi, zengin betimleme ve kapsamlı memo kullanımına yer vererek yüksek bir metodolojik titizlik sergilemiştir. Alpman (2022) ise klasik ekolün doğasına uygun biçimde memoları yoğun kullanmış olsa da uzman incelemesi ve dış denetim süreçleri daha sınırlı kalmıştır. Ertem (2017) çalışması ise gözlem verisinin kullanılması ve kısmi katılımcı teyidiyle çeşitlilik sunsa da diğer tezlerle kıyasla daha sınırlı bir güvenilirlik mekanizması kullanmıştır. Bu karşılaştırma, ele alınan tezler arasında güvenilirlik uygulamalarının kapsamı açısından belirgin farklılaşmalar bulunduğunu, ancak tüm çalışmaların asgari düzeyde GTM'nin gerektirdiği trustworthiness kriterlerini karşıladığını göstermektedir.

4.6. Çekirdek Kategoriler ve Geliştirilen Kuramsal Modeller

Bu bölüm, her bir tezde GTM süreci sonucunda geliştirilen çekirdek kategorileri ve kuramsal modelleri tematik olarak sınıflandırmaktadır.

Tablo 8: Tezlerin Kuramsal Modellerinin Karşılaştırılması

Beş doktora tezinde geliştirilen çekirdek kategoriler ve teorik modellerin bütünsel değerlendirmesi, Gömülü Teori Metodolojisi'nin yönetim bilimlerinde orta düzey teori üretme kapasitesini güçlü şekilde ortaya koymaktadır. Tüm çalışmalar, GTM'nin temel hedefi olan veriden teori geliştirme ilkesine bağlı kalmış ve incelenen olgunun özünü açıklayan kavramsal yapılar üretmiştir. Tablo 5, her tezin geliştirdiği çekirdek kategori veya kuramsal modeli özetlemektedir.

Tablo 5: Tezlerde Keşfedilen Çekirdek Kategoriler

Tez	Ana Kuramsal Model / Çekirdek Kategori
İkiz (2025)	Aile İşletmelerinde Güç Mücadelesi Modeli (Gücü ele geçirme arzusu)
Şen (2024)	Denizi Arayan Nehrin Yolculuğu (Gölge yön farkındalığı dönüşüm modeli)
Alpman (2022)	Mezarda Emeklilik (Kurucunun geleceğe dair "Bana ne olacak?" kaygısı)
Demirgil (2019)	Meslek-Üye Etkileşimi
Ertem (2017)	Yeniçeri – Paralı Asker Kavramsallaştırması

Aile işletmeleri literatürüne katkı bağlamında, İkiz (2025) ve Alpman (2022) birbirini tamamlayan iki farklı kuramsal açıklama geliştirmiştir. İkiz'in Güç

Yunus İKİZ

Mücadelesi Modeli, aile işletmelerinde, stratejik kararların merkezinde yer alan “gücü ele geçirme arzusunun” açıklarken; Alpman’ın Mezarda Emeklilik Modeli, kurucuların “Bana ne olacak?” sorusuyla somutlaşan devretmeme eğilimini anlamlandırmaktadır. Bu iki model birlikte değerlendirildiğinde, Türk aile işletmelerinde karar alma süreçlerinin hem otorite dağılımı hem de duygusal sahiplik eksenlerinde işlediği görülmektedir.

Liderlik ve kişilik dönüşümü bağlamında, Şen’in (2024) “Denizi Arayan Nehrin Yolculuğu” modeli, yöneticilerin gölge yönleriyle yüzleşme sürecini analitik psikoloji temelli bir dönüşüm perspektifinden açıklamaktadır. Model, yönetim literatüründe eksik olan içsel farkındalık ve psikodinamik süreçlerin ampirik olarak kavramsallaştırılmasına önemli bir katkı sunmaktadır. Kültürel ve mesleki etkileşimler bağlamında, Ertem (2017) tarafından geliştirilen “Yeniçeri–Paralı Asker” kavramsallaştırması, kültürel değerlerin stratejik karar sürecindeki çatışmaları nasıl şekillendirdiğini göstermekte; Demirgil’in (2019) “Meslek–Üye Etkileşimi” modeli ise mesleki sosyalizasyonun kişilik üzerindeki dönüştürücü etkilerini dört boyutlu bir yapı üzerinden açıklamaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu beş tezde geliştirilen çekirdek kategoriler, GTM’nin (Glaser & Strauss, 1967) amaçladığı şekilde yalnızca betimleme yapmakla sınırlı kalmayıp, olgunun işleyiş mantığını kavramsal bir düzleme taşıyan soyut ama veriye gömülü kuramsal yapılar üretmektedir. Bu modeller; aile işletmeleri dinamiklerini, kültürel değerlerin karar süreçlerine etkisini, liderlikte kişilik dönüşümünü ve mesleki sosyalizasyon–kişilik ilişkisini teorik düzeyde açıklayan orta düzey teoriler sunmaktadır (Glaser & Strauss, 1967; Locke, 2001).

5.Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, Türkiye’de işletme ve yönetim bilimleri alanında Gömülü Teori Metodolojisi (GTM) kullanılarak hazırlanmış beş doktora tezini karşılaştırmalı biçimde inceleyerek, GTM’nin yönetim araştırmalarındaki konumunu, uygulanma biçimlerini ve metodolojik bütünlük düzeyini değerlendirmiştir. Bulgular, GTM’nin yönetim araştırmalarında yalnızca bir veri analizi tekniği olarak değil, karmaşık örgütsel süreçleri açıklayan *orta düzey teoriler* üretme kapasitesi nedeniyle tercih edilen bir kuram geliştirme yaklaşımı olduğunu açık şekilde göstermektedir.

Çalışmada yalnızca YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan ve GTM’yi açıkça beyan eden, işletme alanında yazılmış beş doktora teziyle sınırlandırılmıştır. Tez metinlerindeki metodolojik açıklamalar arasındaki farklılıklar, uygulamaların bazı yönlerinin karşılaştırılmasını güçleştirmiştir. Ayrıca tezlerin her biri farklı bağlamlarda yürütüldüğü için, veri zenginliği ve titizlik mekanizmaları arasındaki çeşitlilik bazı değerlendirmelerin sınırlı yapılmasına yol açmıştır.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:2

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

İlk olarak, analiz edilen tezlerin tümünde GTM'nin tercih edilme nedeni olarak literatürdeki kuramsal boşluklar açıkça vurgulanmıştır. Aile işletmelerindeki stratejik kararlar ve nesiller arası ilişkiler, kültürel değerlerin stratejik düşünme üzerindeki etkileri, mesleki sosyalizasyon süreçleri ve liderlikte psikodinamik dönüşümler gibi konuların mevcut modellerle yeterince açıklanamadığı, araştırmacıları tümevarımsal kuram geliştirme ihtiyacına yöneltmiştir. Bu sonuç, Locke'un (2001) GTM'nin özellikle teori üretiminin sınırlı olduğu alanlarda veriden hareketle "yeniden kavramsallaştırma" imkânı sunduğuna ilişkin tespitleriyle örtüşmektedir.

İkinci olarak, ekol karşılaştırması GTM'nin yönetim alanında baskın olarak Strauss ve Corbin'in sistematik yaklaşımı üzerinden uygulandığını göstermiştir. İncelenen beş çalışmanın dördünde açık-eksenel-seçici kodlama kullanılmış, yalnızca Alpman (2022) Glaserci ekole bağlı kalarak emergent coding yaklaşımını benimsemiştir. Bu durum, Türkiye'de yönetim araştırmalarının kavramsal ilişkileri görünür kılmayı kolaylaştıran, daha yapılandırılmış Straussian yaklaşımı tercih etme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu eğilim, GTM literatüründe sıkça tartışılan "prosedürel aşırı-yapılandırma" riskini de beraberinde getirmektedir. Jones ve Noble'ın (2007) vurguladığı gibi, sistematik kodlama prosedürleri araştırmacıya rehberlik sağlasa da araştırmacının veriden bağımsız mekanik bir analize yönelmesi yöntemin ontolojik karakteriyle çelişebilir. Bu açıdan bakıldığında, incelenen tezlerin çoğu sistematik uygulamayı başarıyla takip ederken, araştırmacının analiz sürecine aktif yorumlayıcı katkısının da net biçimde görünür olduğu bulgulanmıştır.

Üçüncü olarak, beş doktora tezinin tamamında teorik örnekleme ve teorik doygunluk ilkelerine bağlılık gözlenmiştir. Katılımcı sayıların farklılaşmasına karşın (21-42 kişi), tüm tezlerde veri toplama süreci kavramların derinleşmesini sağlayacak biçimde yönetilmiş; GTM'nin en kritik gerekliliklerinden biri olan *analiz-veri toplama eşzamanlılığı* belirgin biçimde raporlanmıştır. Bu bulgu, yöntemsel bütünlüğün temel bileşenlerinin Türkiye'deki GTM uygulamalarında büyük ölçüde karşılandığını ortaya koymaktadır.

Dördüncü olarak, geçerlik ve güvenirlik stratejilerinde anlamlı farklılaşmalar göze çarpmaktadır. En kapsamlı titizlik mekanizmaları İkiz (2025) ve Şen (2024) tarafından uygulanmış; kod komitesi, dış denetim, akran incelemesi, katılımcı teyidi ve zengin betimleme gibi çoklu stratejiler bütüncül olarak kullanılmıştır. Demirgil (2019) akran denetimi ve memo kullanımına ağırlık vermiş; Alpman (2022) klasik ekole uygun biçimde memolar üzerinde yoğunlaşmış; Ertem (2017) ise çeşitleme (gözlem) kullanmasına rağmen diğer stratejilerde daha sınırlı bir uygulama sunmuştur. Bu farklılaşmalar, Türkiye'de doktora düzeyindeki GTM çalışmalarında titizlik uygulamalarının standart bir düzeye sahip

Yunus İKİZ

olmadığını, ancak tüm tezlerin Lincoln ve Guba'nın (1985) temel güvenilirlik kriterlerini en azından asgari düzeyde karşıladığını göstermektedir.

Beşinci olarak, geliştirilen kuramsal modeller GTM'nin yönetim bilimlerinde *orta düzey teori üretme kapasitesini* güçlü biçimde yansıtmaktadır. Aile işletmelerinde stratejik kararları açıklayan Güç Mücadelesi Modeli, kurucuların yönetim devrini ertelemesini açıklayan Mezarda Emeklilik, yöneticilerin içsel dönüşümünü betimleyen Denizi Arayan Nehrin Yolculuğu, mesleki sosyalizasyonu açıklayan Meslek-Üye Etkileşimi ve kültürel çatışmayı modelleyen Yeniçeri-Paralı Asker kavramsallaştırmaları, GTM'nin yalnızca tematik betimleme değil, kuramsal açıklama üreten bir yaklaşım olduğunu doğrulamaktadır. Bu modeller, Glaser & Strauss'un (1967) hedeflediği şekilde, veriye gömülü ama soyutlama düzeyi yüksek teorik yapılar ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, GTM'nin Türkiye'de yönetim bilimlerinde gittikçe daha görünür bir akademik yöntem haline geldiğini, ancak kullanım biçimlerinin ekoller arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Tezler genel olarak yöntemsel bütünlüklü uygulamalar sunmakla birlikte, GTM'nin literatürde dile getirilen bazı riskleri – prosedürel seçicilik, eksik teorik örnekleme gerekçelendirmesi, sınırlı geçerlik uygulamaları – Türkiye bağlamında da kısmen gözlenmektedir. Özellikle Ertem (2017) ve Alpman (2022) çalışmalarında teorik örnekleme döngüsünün ilerleyişine ve analitik kararların nasıl verildiğine ilişkin açıklamaların sınırlı kalması, yöntemin sürece dayalı yapısının tam olarak izlenebilirliğini azaltmaktadır. Buna karşılık İkiz (2025), Şen (2024) ve Demirgil (2019) çalışmalarında açık-eksenel-seçici kodlama zincirinin sistematik biçimde raporlanması, memoların düzenli kullanımı ve dış değerlendirme mekanizmalarının işletilmesi, GTM'nin metodolojik titizliğinin büyük ölçüde korunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bu üç çalışmada da araştırmacı özneliliğinin analize nasıl dahil edildiğini açıklayan refleksif notların sınırlı kalması ve çekirdek kategorilerin alternatif olası açıklamalara karşı nasıl sınırlı olduğunu detaylı biçimde tartışılmaması, GTM'nin yorumlayıcı titizliği açısından geliştirmeye açık alanlar olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışma, Türkiye'de yönetim bilimlerinde GTM kullanımına yönelik kapsamlı, karşılaştırmalı ve sistematik bir değerlendirme sunarak literatürde önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Beş doktora tezinin kodlama yapıları, ekol tercihleri, güvenilirlik stratejileri ve ortaya koydukları kuramsal modeller ilk kez bütüncül bir çerçevede analiz edilmiş; GTM'nin Türkiye bağlamındaki metodolojik çeşitliliği görünür kılınmıştır. Ayrıca çalışma, GTM'nin aile işletmeleri, liderlik, kültür ve mesleki sosyalizasyon gibi özgün yönetim konularında güçlü bir kuram geliştirme aracı olduğunu ampirik olarak göstermektedir.

Gelecek araştırmalar için, GTM'nin yapılandırmacı yorumunun Türkiye'de yönetim alanında henüz sınırlı olması, özellikle kültürel, duygusal ve kimlik

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

temelli örgütsel süreçleri anlamada önemli bir fırsat alanı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, GTM'nin karma yöntemlerle entegrasyonu, model test etme süreçlerine geçiş ve üretilen teorilerin farklı bağlamlarda uygulanabilirliğinin araştırılması, yöntemin yönetim literatüründeki etkisini artıracak potansiyel yönelimler arasında görünmektedir.

Gelecek araştırmaların, GTM'nin özellikle yapılandırmacı yorumunun Türkiye'deki sınırlı kullanımını genişletmesi, kültürel ve duygusal süreçlerin daha görünür kılındığı yeni kuramsal modeller üretmesi beklenmektedir. Ayrıca GTM'nin karma yöntemlerle entegrasyonu, üretilen teorilerin test edilmesi ve farklı örgütsel bağlamlara uygulanabilirliğinin araştırılması yöntemin literatürdeki etkisini artıracaktır.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art "
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:2

Yunus İKİZ

Kaynakça

- Akşit, S. (2021). Nitel Araştırmalarda Titizlik. *International Sport Science Student Studies*, 3(1), 1–14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/i4s>
- Alpman, H. G. (2022). *Aile Şirketlerinde Nesiller Arası Yönetim Devri*.
- Arık, F., & Arık, I. A. (2016). Grounded Teori Metodolojisi ve Türkiye’de Grounded Teori Çalışmaları. *Akademik Bakış Dergisi*, 58, 285–309. <http://www.akademikbakis.org>
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368–388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Birks, M., & Mills, J. (2022). *Grounded Theory : A Practical Guide*. SAGE.
- Çelik, H., Baykal, N., & Memur, H. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379–406. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m>
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2015). *Nitel Desenler: Gömülü Teori* (2nd ed.). Edam.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory* (D. Silverman, Ed.; 2nd ed.). SAGE.
- Charmaz, K. (2008). The legacy of Anselm Strauss in constructivist grounded theory. *Studies in Symbolic Interaction*, 32, 127–141. [https://doi.org/10.1016/S0163-2396\(08\)32010-9](https://doi.org/10.1016/S0163-2396(08)32010-9)
- Charmaz, K., & Thornberg, R. (2021). The pursuit of quality in grounded theory. *Qualitative Research in Psychology*, 18(3). <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1780357>
- Corbin, J. (2017). Grounded theory. *Journal of Positive Psychology*, 12(3), 301–302. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262614>
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* (4th ed.). SAGE.
- Coyle, A., & Lyons, E. (2021). *Analysing Qualitative Data in Psychology* (E. Lyons & A. Coyle, Eds.; 3rd ed.). SAGE.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (S. B. Demir & M. Bütün, Trans.; 6th ed.). Siyasal Kitapevi.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Sage.
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining Validity in Qualitative Inquiry. *Theory into Practice*, 39(3), 124–130. https://doi.org/10.1207/s15430421tip3903_2

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:2

Yönetim Bilimlerinde Gömülü Teori Kullanımı: İşletme Alanında Yazılmış Doktora Tezleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Demirgil, Z. (2019). *Gömülü Teori Çerçevesinde Mesleklerin Kişilik Özelliklerine Yansımaları: Meslek-Üye Etkileşiminin Kavramsallaştırılması*.

Ertem, M. (2017). *Stratejik Karar Sürecinde Rekabet Üstünlüğünün Kaynakları Olarak Kültürel Değer ve İnançlar Üzerine Bir Gömülü Teori Araştırması*. DÜZCE ÜNİVERSİTESİ.

Fusch, P., & Ness, L. (2015). Are We There Yet? Data Saturation in Qualitative Research. *Walden Faculty and Staff Publications*, 455. <https://scholarworks.waldenu.edu/facpubs/455>

Glaser, B. (2016). The Grounded Theory Perspective: Its Origins and Growth. *The Grounded Theory Review*, 15(1).

Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory*. Aldine Transaction.

Glaser, B., & Strauss, A. (2006). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Aldine Transaction.

Guba, E. G. (1981). Criteria for Assessing the Trustworthiness of Naturalistic Inquiries. *ECTJ*, 29(2), 75–91.

Hennink, M. M., Kaiser, B. N., & Marconi, V. C. (2017). Code Saturation Versus Meaning Saturation: How Many Interviews Are Enough? In *Qualitative Health Research* (Vol. 27, Issue 4, pp. 591–608). SAGE Publications Inc. <https://doi.org/10.1177/1049732316665344>

İkiz, Y. (2025). *Aile İşletmelerinde Stratejik Kararları Etkileyen Faktörler Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jones, R., & Noble, G. (2007). Grounded theory and management research: A lack of integrity? *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, 2(2), 84–103. <https://doi.org/10.1108/17465640710778502>

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. SAGE.

Locke, K. (2001). *Grounded Theory in Management Research* (R. Thorpe, Ed.; 1st ed.).

McCall, C., & Edwards, C. (2021). New Perspectives for Implementing Grounded Theory. *Studies in Engineering Education*, 1(2), 93–107.

Merriam, S. (2009). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (S. Turan) (3rd ed.). Nobel.

Myers, M. D. (2013). Qualitative Research in Business and Management. In *Qualitative research in business and management*. SAGE.

Özsoy, S., & Çetinkaya, A. (2014). Nitel Araştırma Desenlerinden Gömülü Kuram Grounded Theory. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 30(1), 153–164.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:2

Yunus İKİZ

- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods_ Integrating Theory and Practice* (4th ed.). SAGE.
- Saldaña, J. (2013). *The Coding Manual for Qualitative Researchers* (2nd ed.). Sage.
- Saldana, J. (2019). *Nitel Araştırmalar İçin Kodlama El Kitabı* (A. Akcan & S. Şad (3rd ed.). Pegem.
- Sato, H. (2019). Using Grounded Theory Approach in Management Research. *Annals of Business Administrative Science*, 18, 65–74. <https://doi.org/10.7880/abas.0190326a>
- Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B., Burroughs, H., & Jinks, C. (2018). Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Quality and Quantity*, 52(4), 1893–1907. <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0574-8>
- Şen, A. (2024). *Yöneticilerin Kişiliklerinin Gölge Yönlerini Fark Etme Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Sosyal Bilimler.
- Şener, E. (2019). Gömülü Teori Yaklaşımının Yönetim Araştırmalarında Kullanımı. 1, 22–47.
- Silverman, D. (2011). *Nitel Verileri Yorumlama* (Çev: Dinç, E.) (5th ed.). Sage.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). Grounded theory: Research Procedures, Canons, And Evaluative Criteria. *Qualitative Sociology*, 13, 3–21.
- Suddaby, R. (2006a). From The Editors: What Grounded Theory Is Not. *Academy of Management Journal*, 49(4), 633–642.
- Suddaby, R. (2006b). From The Editors: What Grounded Theory Is Not. *Academy of Management Journal*, 49(4), 633–642. <https://doi.org/10.1177/0266242606069268>
- Tutar, H. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik: Bir Model Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 117–140.
- Yonca Gençöğlu, A. (2014). Bir Kavram ve Kuram Üretme Stratejisi Olarak Temellendirilmiş Kuram. *Journal Of History School*, 7(XVII), 681-700. <https://doi.org/10.14225/joh425>

